

Sygn. akt II UK 339/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 20 maja 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Andrzej Wróbel

w sprawie z wniosku M. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o rentę z tytułu niezdolności do pracy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 20 maja 2011 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 22 lipca 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 22 lipca 2010 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy M. M. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 19 listopada 2009 r., w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, o rentę z tytułu niezdolności do pracy, wskazując w uzasadnieniu, że wnioskodawca jest co prawda częściowo niezdolny do pracy począwszy od dnia 4 maja 2010 r., jednak niezdolność ta powstała po upływie 18 miesięcy od ustania ostatniego okresu ubezpieczenia, a tym samym nie spełnił on przesłanki określonej w art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), warunkującej nabycie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

W stanie faktycznym sprawy; wnioskodawca pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy w okresie od dnia 9 kwietnia 1994 r. do dnia 30 czerwca 2007 r. Decyzją z dnia 27 lipca 2007 r. organ rentowy odmówił dalszego przyznania prawa do świadczenia, a jego odwołanie od tej decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 9 stycznia 2009 r. Wnioskodawca w ostatnim dziesięcioleciu przed zgłoszeniem w dniu 12 lutego 2009 r. wniosku o rentę (zwiększonym o okres pobierania świadczenia rentowego w latach 1994 - 2007) legitymuje się wymaganym, pięcioletnim okresem składkowym i nieskładkowym. Do dnia 13 lutego 2008 r. pobierał zasiłek dla bezrobotnych. Decyzją z dnia 26 czerwca 2009 r. organ rentowy, odmówił wnioskodawcy prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, w oparciu o orzeczenie Komisji Lekarskiej ZUS, stwierdzającej brak zarówno całkowitej jak i częściowej niezdolności do pracy. Odwołanie wnioskodawcy od powyższej decyzji, zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 19 listopada 2009 r. Sąd pierwszej instancji przeprowadził dowód z łącznej opinii biegłych lekarzy sądowych (urologa, kardiologa, neurologa, pulmonologa i ortopedy) dla ustalenia czy wnioskodawca jest całkowicie lub częściowo niezdolny do pracy, charakteru tej niezdolności (trwałe lub okresowe) oraz momentu jej powstania. W łącznej opinii, którą Sąd pierwszej instancji podzielił, biegli stwierdzili, że odwołujący jest zdolny

do pracy. Na skutek jego apelacji, Sąd Apelacyjny uzupełnił postępowanie dowodowe poprzez przeprowadzenie dowodu z łącznej opinii biegłych lekarzy sądowych: psychiatry i psychologa, celem ustalenia czy wnioskodawca jest niezdolny do pracy, oraz w jakim stopniu, a także ewentualnego określenia w jakim okresie niezdolność do pracy powstała. Biegli lekarze sądowi - po przeprowadzeniu bezpośrednich badań wnioskodawcy oraz w oparciu o przedłożoną przez niego dokumentację lekarską - stwierdzili, że jest on częściowo niezdolny do pracy, począwszy od daty badania przez biegłych, czyli od dnia 4 maja 2010 r. W konsekwencji, Sąd Apelacyjny uznał, iż wnioskodawca jest częściowo niezdolny do pracy, począwszy od dnia 4 maja 2010 r., a skoro ostatnią podstawą objęcia go ubezpieczeniem społecznym był okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych do dnia 13 lutego 2008 r., to niezdolność powstała po upływie 18 miesięcy od ustania ostatniego okresu ubezpieczenia, a tym samym wnioskodawca nie spełnił przesłanki z art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku pełnomocnik wnioskodawcy zarzucając naruszenie przepisów postępowania - art. 212 w związku z art. 5 k.p.c. polegające na „nieudzieleniu powodowi niezbędnych pouczeń co do przydatności zasięgnięcia dodatkowej opinii lekarza psychiatry dr. W. K., u którego od dnia 28 kwietnia 2009 r. leczył się skarżący na okoliczność stwierdzenia, że częściowa niezdolność do pracy skarżącego powstała przed dniem 13 sierpnia 2009 r., tj. przed dniem upływu 18 - sto miesięcznego terminu, o którym mowa w art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS”, a także naruszenie art. 232 zdanie drugie k.p.c. polegające na „niedopuszczeniu przez sąd z urzędu wskazywanego wyżej dowodu z opinii lekarza psychiatry, które to naruszenia - z uwagi na fakt, iż występujący w sprawie bez profesjonalnego pełnomocnika procesowego skarżący, u którego rozpoznano pierwotnie niski poziom sprawności umysłowej (istotnie poniżej przeciętnej), psychologiczne wykładniki pogorszenia wydolności centralnego układu nerwowego oraz zaburzenia adaptacyjne korzystał z opieki lekarza psychiatry od kwietnia 2009 r. - skutkują nieważnością postępowania określonej w art. 379 pkt 5 k.p.c. w postaci pozbawieniem strony możliwości obrony swych praw”, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie

sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Rozpatrując na wstępie kwestię podniesionej nieważności postępowania, należy wskazać, że zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem Sądu Najwyższego pozbawienie strony możliwości obrony swych praw, powodujące nieważność postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. zachodzi wówczas, gdy strona z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów postępowania, których nie można było wskazać przed wydaniem orzeczenia w danej instancji, nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części (por. orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 10 maja 1974 r., II CR 155/74, OSPiKA 1975, nr 3, poz. 66; z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999, nr 5, poz. 41 - dodatek; z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 561/97, niepublikowane). Tymczasem zarzut ten, w rozpatrywanej sprawie okazał się oczywiście chybiony, zważywszy, że stwierdzenie nieważności postępowania z mocy powołanej podstawy prawnej wymaga całkowitego, tj. zupełnego pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, co w rozpoznawanej sprawie nie miało miejsca. Brak jest w tych okolicznościach przesłanek do przyjęcia nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji. Nawet naruszenie przez ten Sąd wskazanych przez powoda w kasacji przepisów prawa procesowego nie może być utożsamione z pozbawieniem go prawa do obrony, ocenianym w kategoriach nieważności postępowania. Zgodnie z pkt 2 (II) postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2003 r., I PK 95/03, (niepublikowane), nieprzeprowadzenie przez sąd pracy dowodu z urzędu nie może być kwalifikowane jako pozbawienie prawa do obrony skutkujące nieważnością postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.).

Skarga kasacyjna okazała się jednak zasadna w zakresie naruszenia wskazanych przepisów prawa procesowego. Przede wszystkim zasadny jest zarzut naruszenia art. 232 zdanie 2 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne. Sąd

może dopuścić dowód nie wskazany przez stronę. Nie ulega wątpliwości, że w świetle art. 232 obowiązek wskazania dowodów obciąża przede wszystkim strony, a sąd ma, co do zasady prawo, a nie obowiązek działania z urzędu. Nie oznacza to jednak, że w szczególnych przypadkach nieskorzystanie z tego prawa nie może być ocenione jako naruszenie przepisów postępowania. W rozpoznawanej sprawie, wobec wniosków zawartych w apelacji, Sąd Apelacyjny uzupełnił postępowanie dowodowe i dysponował opinią psychiatry i psychologa – którzy po przeprowadzeniu bezpośrednich badań wnioskodawcy oraz w oparciu o przedłożoną przez niego dokumentację lekarską - stwierdzili, iż jest on częściowo niezdolny do pracy, począwszy od daty badania przez biegłych, czyli od dnia 4 maja 2010 r. W konsekwencji, Sąd Apelacyjny orzekł, iż wnioskodawca jest częściowo niezdolny do pracy, począwszy od dnia 4 maja 2010 r., jednak to nie uprawniało go do otrzymania dochodzonego świadczenia, gdyż zgodnie z pismem organu rentowego z dnia 9 czerwca 2010 r., prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy wnioskodawca nabyłby gdyby niezdolność do pracy powstała najpóźniej przed dniem 13 sierpnia 2009 r.

W ocenie Sądu Najwyższego, chociaż Sąd drugiej instancji uzupełnił postępowanie dowodowe, to pomimo, iż wnioskodawca wskazywał w apelacji na długotrwałe leczenie u lekarza psychiatry od 28 kwietnia 2009 r., zakres i czas trwania tego leczenia oraz jego wpływ na zdolność wnioskodawcy do pracy nie został określony. Wskazana w opinii biegłych z dnia 4 maja 2010 r. „lakoniczność” wpisów prowadzącego wnioskodawcę od kwietnia 2009 r. lekarza psychiatrii i przyjęcie na tej podstawie iż „nie wynika, aby zespół depresyjny był tak głęboki, jak w chwili obecnej” (moment opiniowania przez biegłych), jest oceną zbyt dowolną i nie popartą żadnymi dowodami. Tym bardziej, iż zgodnie z powyższą opinią wnioskodawca wymaga obecnie „zintensyfikowanego leczenia przeciwdepresyjnego – najlepiej w warunkach szpitala psychiatrycznego i długofalowej psychoterapii”. Słusznie więc wskazuje się w skardze kasacyjnej na brak przeprowadzenia pełnego postępowania dowodowego w zakresie ustalenia niezdolności do pracy wnioskodawcy przed dniem 13 sierpnia 2009 r. W takiej sytuacji, jeżeli istotnie zachodzi potrzeba wyjaśnienia okoliczności sprawy wymagających wiadomości specjalnych, sąd powinien, zgodnie z zasadami

unormowanymi w k.p.c., dopuścić dowód z opinii biegłych. Należy też stwierdzić, że w przypadkach wymagających wiadomości specjalnych, których uzyskanie jest możliwe wyłącznie w drodze skorzystania z pomocy biegłego (art. 278 § 1 k.p.c.), dowód z opinii biegłego nie może być zastąpiony inną czynnością dowodową, np. przesłuchaniem świadka lub eksperymentem sądowym bez udziału biegłego. Sąd dopuszcza się naruszenia art. 232 zdanie drugie k.p.c., jeżeli nie przeprowadza tego dowodu z urzędu, szczególnie, gdy jest to niezbędne dla miarodajnej oceny zasadności wytoczonego powództwa, a pominięcie tego dowodu może mieć istotny wpływ na wynik postępowania. (por.: wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 października 1998 r., OSNP 1999, nr 20, poz. 664, z dnia 5 listopada 2003 r., I PK 566/02, oraz z dnia 24 listopada 1999 r., I CKN 223/98, niepublikowane). Także w wyroku z dnia 23 marca 1999 r., (OSNP 2000, nr 10, poz. 406) Sąd Najwyższy wskazał, że zaniechanie przez sąd dopuszczenia dowodu z urzędu (art. 232 zdanie 2 k.p.c.) może stanowić usprawiedliwioną podstawę kasacyjną (...), jeżeli w wyniku tego zaniechania nie zostały wyjaśnione wszystkie okoliczności sporne, istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. W okolicznościach rozpatrywanej sprawy decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia będzie mieć zatem ustalenie, czy wnioskodawca był przed dniem 13 sierpnia 2009 r. niezdolny do pracy, czy też za datę tej niezdolności można przyjąć dopiero dzień przeprowadzenia badania przez biegłych (4 maja 2010 r.). Przyjęcie za opinią biegłych, bez dodatkowych wyjaśnień, że niezdolność do pracy wystąpiła dopiero od chwili badania, budzi – z uwagi na charakter rozpoznanego schorzenia – niewyjaśnione wątpliwości, gdy się dodatkowo zważy, że według biegłych, przyczyną dla której brak podstaw do określenia wcześniejszej daty powstania częściowej niezdolności do pracy jest „lakoniczność wpisów, prowadzącego wnioskodawcę lekarza psychiatry”.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

O kosztach orzeczono po myśli art. 108 § 2 k.p.c.